

ACTIVITY OF AGRICULTURAL SOCIAL INSURANCE FUND IN THE AREA OF INCREASING SAFETY AT WORK IN AGRICULTURE

Summary

Over the recent years the downward trend in number of accidents in agriculture was observed. However, the work in the agriculture still causes considerable threats. Almost 35% accidents are connected with use of machines, devices and agricultural vehicles. KRUS' activities, aiming to limitation of number of accidents and fatal results of events and leading to enlargement of safety of using technical resources are shown in the background of agricultural accident's statistics. Data concerning year 2009 and three quarters of 2010 were covered by detailed analysis.

DZIAŁALNOŚĆ KASY ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO W ZAKRESIE ZWIĘKSZANIA BEZPIECZEŃSTWA PRACY W ROLNICTWIE

Streszczenie

W ostatnich latach obserwuje się spadkową tendencję liczby wypadków w rolnictwie. Jednak nadal praca w rolnictwie powoduje zbyt znaczne zagrożenia. Prawie 35% wypadków związanych jest z użytkowaniem maszyn, urządzeń i pojazdów rolniczych. Na tle statystyk dotyczących wypadkowości w rolnictwie przedstawiono działania KRUS, zmierzające do ograniczenia liczby i skutków wypadków, w tym prowadzące do zwiększenia bezpieczeństwa użytkowania środków technicznych. Szczegółową analizą objęto dane dotyczące 2009 roku i pierwszych trzech kwartałów 2010 roku.

1. Wypadkowość przy pracy rolniczej

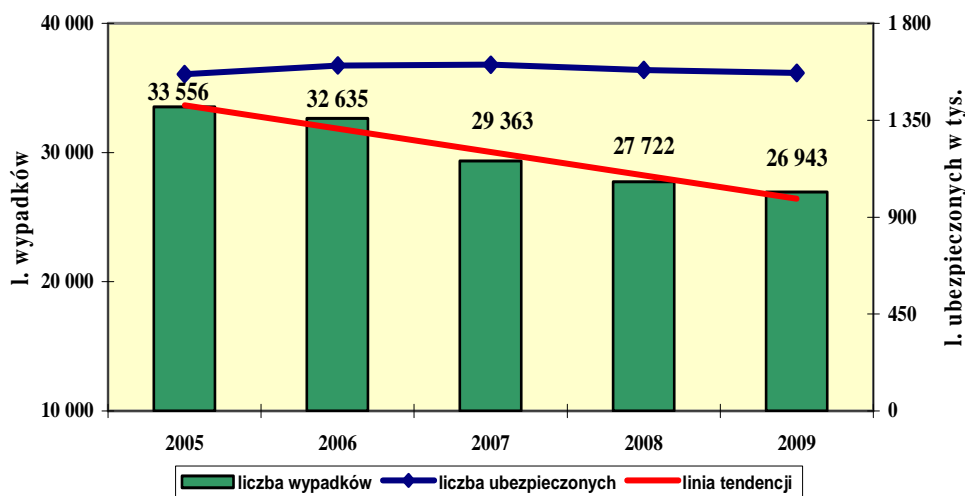
W rozumieniu art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity. Dz.U. z 2008 r. nr 50, poz. 291 z późn. zm.), za wypadek przy pracy rolniczej uważa się nagłe zdarzenie, wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło podczas wykonywania czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej albo pozostających w związku z wykonywaniem tych czynności:

1) na terenie gospodarstwa rolnego, które ubezpieczony prowadzi lub w którym stale pracuje, albo na terenie gospodarstwa domowego bezpośrednio związanego z tym gospodarstwem rolnym,

2) w drodze ubezpieczonego z mieszkania do gospodarstwa rolnego, albo w drodze powrotnej,
 3) podczas wykonywania poza terenem gospodarstwa rolnego zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej lub w związku z wykonywaniem tych czynności,
 4) w drodze do miejsca wykonywania czynności, o których mowa w pkt. 3 albo w drodze powrotnej.

W 2009 roku do jednostek organizacyjnych Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego zgłoszono 26 943 zdarzeń wypadkowych (rys. 1), o 779 (2,8%) mniej niż w 2008 roku.

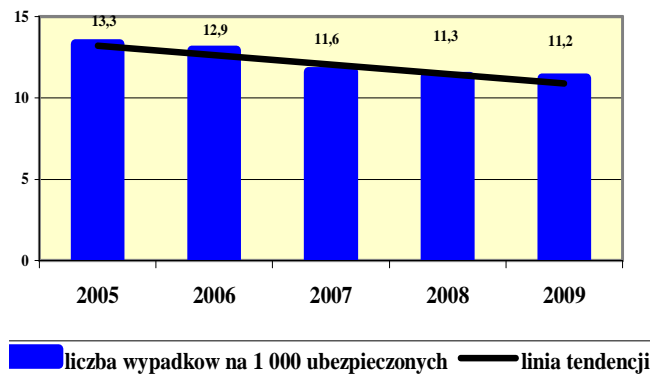
W ciągu trzech kwartałów 2010 roku zgłoszono 20 303 zdarzeń wypadkowych, o 497 (2,4%) mniej niż w analogicznym okresie 2009 roku.

Rys. 1. Liczba wypadków zgłoszonych do KRUS w latach 2005-2009 na tle liczby ubezpieczonych i linii tendencji
 Fig. 1. Accidents reported in 2005-2009 compared to the number of insured people and tendency line

W 2009 roku wypłacono 17 620 jednorazowych odszkodowań z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, w następstwie których poszkodowani doznali stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, bądź zmarli, o 336 (1,9%) mniej niż w 2008 roku. W ciągu trzech kwartałów 2010 roku wypłatą jednorazowych odszkodowań zakończono postępowanie wobec 12 752 wypadków, o 617 (4,6%) mniej niż w analogicznym okresie 2009 roku.

Wskaźnik wypadkowości (tj. liczba wypadków zakończonych wypłatą jednorazowych odszkodowań na 1 000 ubezpieczonych) w rolnictwie indywidualnym w 2009 roku wyniósł 11,2 (rys. 2).

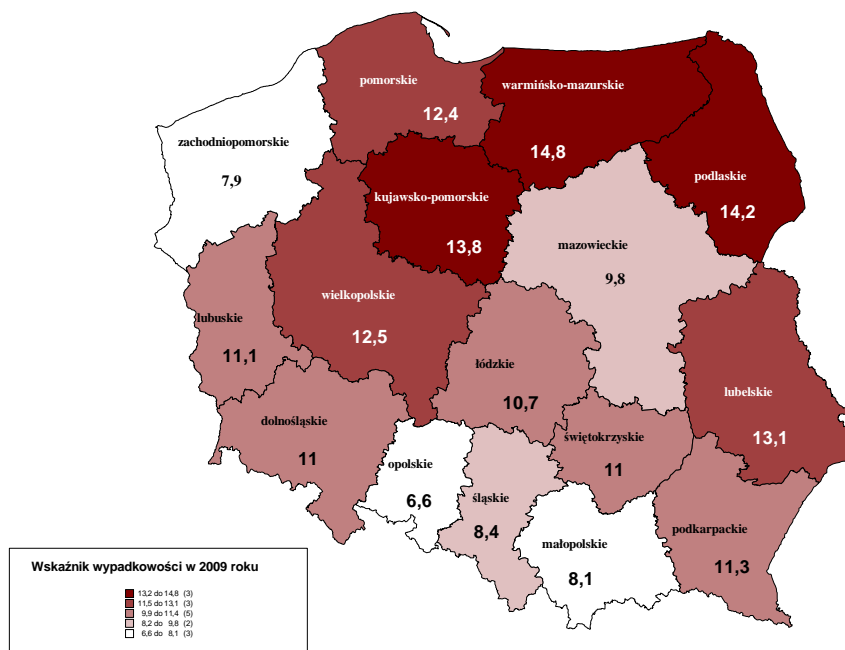

Rys. 2. Liczba wypadków na 1000 ubezpieczonych w latach 2005-2009 (wg decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań)

Fig. 2. Amount of accidents per 1000 insured people in 2005-2009

W skali kraju wskaźnik wypadkowości kształtował się w granicach od 6,6 do 14,8, co przedstawia w rozbięciu na województwa poniższa mapa (rys. 3).

Rolnicy, w odniesionych w 2009 roku wypadkach przy pracy rolniczej doznali 19 148 stałych lub długotrwałych

Rys. 3. Wskaźnik wypadkowości w 2009 roku (wg województw)

Fig. 3. Accident's frequency rate in 2009 (according to voivodeship)

urazów. Najczęściej były to uszkodzenia kończyny górnej – 9 409 urazów (49,14%) i kończyny dolnej – 7 120 urazów (37,18%), szczegółowe dane przedstawia tab. 1.

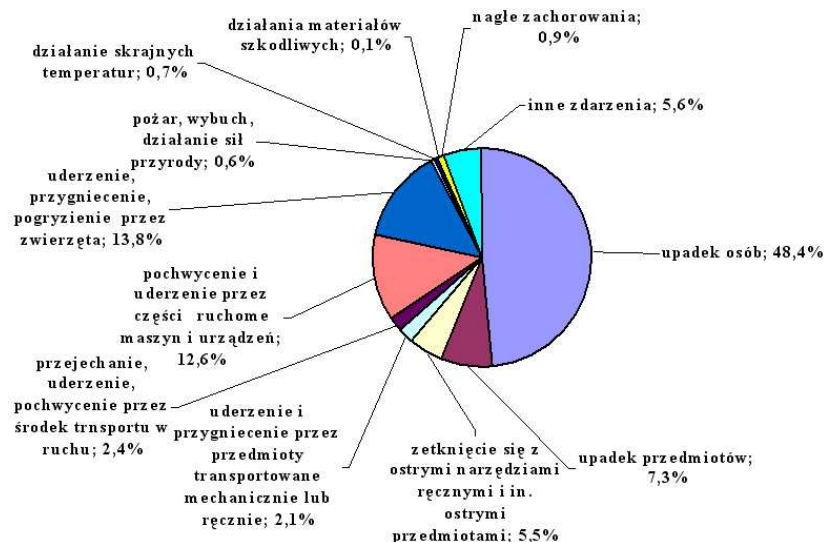
Tab. 1. Rodzaje urazów odniesionych w wypadkach przy pracy rolniczej

Table 1. Kinds of injuries sustained in accidents at agricultural work

Rodzaje urazów	Liczba urazów	Udział [%]
Ogółem	19 148	100
głowy i tułowia	1 088	5,68
narządu wzroku	231	1,21
narządu słuchu	44	0,23
szyi, krtani, tchawicy i przełyku	7	0,04
klatki piersiowej i ich następstwa	397	2,07
brzucha i ich następstwa	100	0,52
narządów moczowo-płciowych	16	0,08
kręgosłupa, rdzenia kręgowego i ich następstwa	643	3,36
miednicy	92	0,48
kończyn górnych	9 409	49,14
kończyny dolnej	7 120	37,18
liczba ostrych zatruc i ich następstwa	1	0,01

W strukturze grup wypadkowych wg zdarzeń powodujących wypadek (rys. 4) prawie 75% wypadków w 2009 roku (prawie 77% w trzech kwartałach 2010 roku) spowodowanych było:

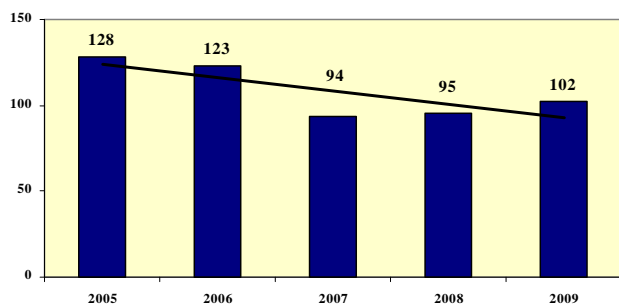
- upadkiem osób (48,4% w 2009 r., 50,9% w 2010 r.),
- uderzeniem, przygnieciem i pogryzieniem przez zwierzęta (13,8% w 2009 r., 13,0% w 2010 r.),
- pochwyceniem i/lub uderzeniem przez ruchome części maszyn i urządzeń (12,6% w 2009 r., 12,9% w 2010 r.).

Rys. 4. Struktura okoliczności wypadków w 2009 roku (wg decyzji przyznających jednorazowe odszkodowanie)
 Fig. 4. Structure of accidents circumstances (according to the decisions awarding the single damages)

Śmiercią poszkodowanych w 2009 roku zakończyły się 102 wypadki, o 7,4% więcej niż w roku 2008 (rys. 5).

W ciągu trzech kwartałów 2010 roku obniżyła się do wartości 4.

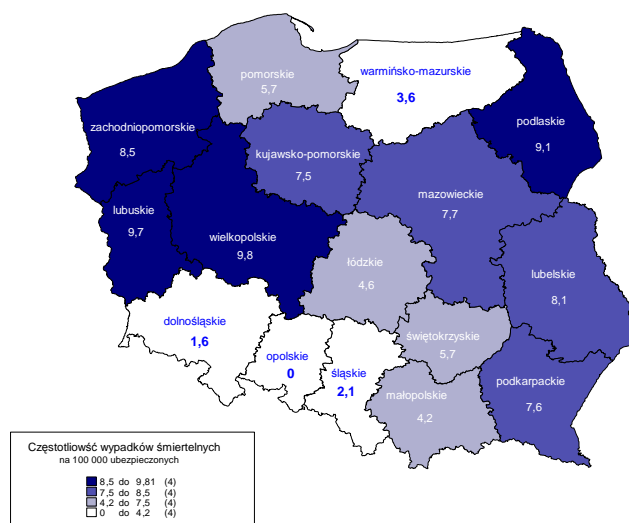
Rys. 5. Liczba wypadków śmiertelnych w rolnictwie w latach 2005-2009 z linią tendencji
 Fig. 5. Amount of fatalities in 2005-2009 and tendency line

W ciągu trzech kwartałów 2010 roku odnotowano zmniejszenie liczby wypadków śmiertelnych (62) w porównaniu do analogicznego okresu 2009 roku (66). Częstotliwość wypadków śmiertelnych w 2009 roku wynosiła w zależności od województwa od 0 do 9,8 na 100 000 ubezpieczonych, a w skali kraju wyniosła średnio 6 (rys. 6).

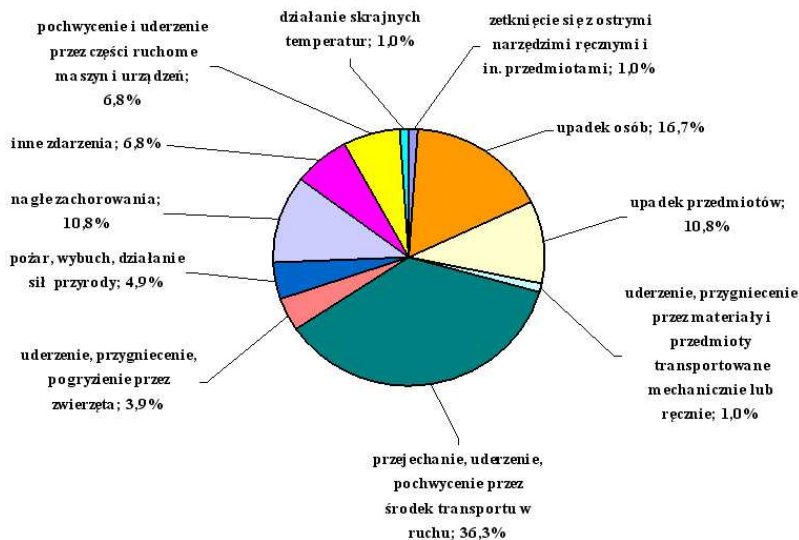
Do wypadków ze skutkiem śmiertelnym najczęściej dochodzi wskutek (rys. 7):

- przejechania, uderzenia lub pochwycenia przez środek transportu w ruchu (37 ofiar w 2009 r., 30 w 3 kwartałach 2010 r.),
- upadku osób (17 ofiar w 2009 r., 4 w 3 kwartałach 2010 r.),
- nagłego zachorowania (11 ofiar w 2009 r., 9 w 3 kwartałach 2010 r.),
- upadku przedmiotów (11 ofiar w 2009 r., 7 w 3 kwartałach 2010 r.),
- pochwycenia i/lub uderzenia przez ruchome części maszyn i urządzeń (7 ofiar w 2009 r., 4 w 3 kwartałach 2010 r.).

W wypadkach śmiertelnych ponad 85% poszkodowanych stanowili mężczyźni, głównie w wieku 40-49 lat (32,35% wszystkich poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych) i 50-59 lat (22,55%). Natomiast wypadków śmiertelnych z udziałem kobiet było blisko 15%, najwięcej w grupach wiekowych 40-49 lat (7,84%) i 30-39 lat (3,92%) (tab. 2).

Rys. 6. Częstotliwość wypadków śmiertelnych w 2009 roku (wg województw)
 Fig. 6. Frequency of fatalities in 2009 (according to voivodeship)

Rys. 7. Struktura okoliczności wypadków śmiertelnych w 2009 roku (wg decyzji przyznających jednorazowe odszkodowanie)
 Fig. 7. Structure of fatalities circumstances (according to the decisions awarding the single damages)

Tab. 2. Wypadki śmiertelne według wieku i płci ofiar wypadków w 2009 roku
 Table 2. Fatalities according to age and gender of victims in 2009

Płeć a – liczba poszkodowanych b – udział % w wypadkach śmiertelnych ogółem	Razem	Liczba wypadków w grupach wiekowych ofiar:								
		<18	18-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-64	≥65	
kobiety	a	15	0	0	2	4	8	1	0	0
	b	14,71	0	0	1,96	3,92	7,84	0,98	0	0
mężczyźni	a	87	0	0	9	16	33	23	3	3
	b	85,29	0	0	8,82	15,69	32,35	22,55	2,94	2,94

Z analizy przyczyny i okoliczności wypadków osób ubezpieczonych w KRUS, w których zakończono postępowanie dowodowe w 2009 roku, wynika, że do wypadków dochodziło najczęściej:

- na podwórzu i w obejściu gospodarstwa (głównie upadek osób i przedmiotów) – 41,9%,
- w pomieszczeniach produkcyjnych – 31%,
- w trakcie prac na polach i łąkach – 11,6%.

Najliczniej wypadki występowały podczas prac związanych z obsługą zwierząt (18,5%), przenoszeniem materiałów (13,8%) i przemieszczaniem się po gospodarstwie (12,6%).

Wypadki z udziałem maszyn i urządzeń stanowiły 34,6% wszystkich, w których zakończono postępowanie powypadkowe. Najwięcej wypadków odnotowano podczas użytkowania ciągników rolniczych (21,6%), przyczep transportowych (17,1%) i pilarek tarczowych (13,0%).

2. Działania KRUS

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, na podstawie art. 63 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity. Dz. U. z 2008 r. nr 50, poz. 291 z późn. zm.), prowadzi działalność na rzecz zapobiegania wypadkom przy pracy rolniczej i rolniczym chorobom zawodowym, obejmującą także starania w zakresie produkcji i dystrybucji bezpiecznych środków technicznych. Działania powyższe obejmują:

- działalność szkoleniową,

- działalność pozaszkoleniową,
- aktywne oddziaływanie na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa środków technicznych.

W celu właściwego ukierunkowania tych działań KRUS na bieżąco analizuje okoliczności i przyczyny wypadków oraz chorób zawodowych, zarówno dla indywidualnych wypadków, jak i w oparciu o opracowania statystyczne roczne i wieloletnie.

Działalność szkoleniowa obejmuje m.in.:

- prowadzenie dobrowolnych nieodpłatnych szkoleń i instruktaży na temat zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym,
- upowszechnianie wiedzy o zagrożeniach wypadkami przy pracy rolniczej i chorobami zawodowymi, która jest prowadzona zarówno dla ubezpieczonych rolników, jak również dla dzieci i młodzieży szkolnej oraz środowisk związanych z rolnictwem.

Przeprowadzono ogółem 4 067 szkoleń z zakresu bhp w gospodarstwie rolnym oraz spotkań, pokazów i pogadek na temat zagrożeń podczas pracy rolniczej, a także dla dzieci – podczas pomagania w pracy i zabawy w gospodarstwie rolnym. Uczestniczyło w nich ponad 151 500 rolników i ich dzieci oraz osób związanych ze środowiskiem wiejskim. KRUS opracowuje także i upowszechnia materiały popularyzatorskie w formie broszur, poradników, kalendarzy, ulotek, plakatów i filmów.

Działalność pozaszkoleniowa obejmuje m.in. organizowanie i współorganizowanie:

- konkursów i olimpiad w zakresie wiedzy o zagrożeniach i zasadach bezpiecznej pracy w rolnictwie, dla rolników, dzieci i młodzieży,
- konkursów na najlepszą publikację dotyczącą bezpieczeństwa pracy w rolnictwie,
- konkursu „Bezpieczne Gospodarstwo Rolne”.

Aktywne oddziaływanie na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa środków technicznych oraz starania o właściwą produkcję i dystrybucję bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie oraz sprzętu i odzieży ochronnej dla rolników, realizowane jest poprzez:

- postępowanie regresowe,
- postępowanie prewencyjne,
- wyróżnianie bezpiecznych środków technicznych oraz sprzętu i odzieży ochronnej.

W postępowaniach regresowych KRUS domaga się zwrotu świadczeń powypadkowych, od dostawców wadliwych wyrobów i usług, których wadliwość była wyłączną lub istotną przyczyną wypadku, wypłaconych poszkodowanemu z ubezpieczenia społecznego rolników.

W postępowaniach prewencyjnych KRUS zwraca producentowi/dostawcy maszyny lub urządzenia uwagę na wady zagrażające bezpieczeństwu pracy. Postępowania te mają na celu wyeliminowanie z rynku technicznych środków produkcji, których wady konstrukcyjne, wykonanie lub błędna instrukcja obsługi były lub mogą być przyczyną wypadków albo źródłem zagrożenia dla użytkowników. W wielu przypadkach wystąpienia prewencyjne kierowane są także do instytucji, mających wpływ na bezpieczeństwo, w tym właściwych ministerstw, jednostek certyfikujących, instytutów badawczych, inspekcji.

Podjmując starania o właściwą produkcję i dystrybucję bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie oraz sprzętu i odzieży ochronnej dla rolników, Prezes KRUS od dnia 1 stycznia 1995 roku maszynom i urządzeniom o wysokim poziomie bezpieczeństwa lub innym wyrobom zwiększającym bezpieczeństwo pracy rolniczej nadaje „Znak Bezpieczeństwa KRUS”. Znak ten nadawany jest na podstawie regulaminu, który określa warunki ubiegania się, przyznawania i odbierania tego Znaku (rys. 8).

W latach 1995-2009 „Znak Bezpieczeństwa KRUS” uzyskało 26 producentów dla 174 wyrobów. Na koniec 2009 roku ważnych było 56 zezwoleń, upoważniających 24 producentów do oznaczania Znakiem Kasy 166 wyrobów.

Inną formą oddziaływania na rzecz produkcji i dystrybucji bezpiecznych wyrobów jest przyznawanie przez Prezesa Kasy od 1996 roku wyróżnień targowych pn. „DOBROŚLAW” za „Wyrób zwiększający bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym” (rys. 8). Do tego wyróżnienia typowane są wyroby, które skutecznie mogą zmniejszyć zagrożenia występujące podczas pracy w gospodarstwach rolnych. Ogółem przyznano 54 wyróżnienia tar-

we dla 45 dostawców (producentów i importerów) 91 typów wyrobów (61 grup wyrobów).

Rys. 8. Znak bezpieczeństwa KRUS oraz statuetka wyróżnienia „Dobroślaw”

Fig. 8. KRUS' safety Mark and statuette „Dobroślaw”

3. Podsumowanie

Zauważalna tendencja spadkowa wypadkowości w rolnictwie jest zbyt mała, aby pozytywnie ocenić poziom bezpieczeństwa pracy.

Bezpśrednią przyczyną większości wypadków była niewłaściwa organizacja pracy (przede wszystkim niewłaściwa organizacja samego stanowiska pracy, np. zły stan nawierzchni, brak odpowiednich przejść i dojazdów, niewłaściwe rozmieszczenie i składowanie przedmiotów i narzędzi, bałagan na terenie gospodarstwa), trudne i zmieniające się często warunki atmosferyczne, a w konsekwencji pośpiech, nieprzestrzeganie zasad bezpieczeństwa (w tym zasad podanych w instrukcjach obsługi maszyn) oraz „atmosfera nerwowości”, co w konsekwencji prowadziło do zdarzeń wypadkowych.

Istotną przyczyną wielu wypadków, z udziałem technicznych środków produkcji, jest brak lub niewłaściwe osłony maszyn, urządzeń i narzędzi, nieużywanie przez rolników ochron i ubrań roboczych, niewłaściwe zabezpieczenie maszyn, pojazdów, urządzeń i narzędzi zarówno podczas postoju, jak i podczas ich pracy. Również brak środków finansowych większości rolników i użytkowanie wyeksploatowanych oraz przestarzałych technologicznie maszyn i urządzeń, ma olbrzymi wpływ na bezpieczeństwo pracy w gospodarstwach rolnych.

Maszyny i urządzenia do produkcji rolnej, jakie oferują krajowi jak również zagraniczni producenci, w pewnym stopniu zawsze będą stwarzały zagrożenia wypadkowe, ponieważ na etapie projektowania i konstruowania tych maszyn nie można przewidzieć wszystkich zagrożeń wypadkowych podczas ich eksploatacji. Nie można też przewidzieć „zachowań” użytkowników przy niezgodnym z przeznaczeniem użytkowaniu nawet najprostszyc narzdz, a czynnik ludzki decyduje w duzej mierze o powstawaniu wypadkow. Z tego względu dalsza dzialalnosc szkoleniowa i prewencyjna w rolnictwie ma tak istotne znaczenie.